

Národný a ľudový charakter rusínskej literatúry a kultúry

O nových rusínskych publikáciách na literárnom seminári v novembri 2005

Skončil sa ďalší rok rusínskych úsilí tvoriť, obohacovať a propagovať svoju literatúru, kultúru a ostatné duchovné bohatstvo Rusínov, zdedené od predošlých generácií. Ďalší rok predpokladá pokračovanie v dosiahnutom a zároveň oprávňuje na nové nádeje. Samotný život a všetko spoločenské a kultúrne dianie po roku 1989 nadchlo rusínskych spisovateľov na Slovensku, aby sa pohotovo schopili, nadviazali na pôvodné rusínske tradície, aby prebudili k životu polstoročím ukrajinizácie zanedbanú rusínsku literatúru. Na tomto základe sa Rusínskou obrodou po roku 1989 začal obrodenský proces Rusínov bez cudzích vplyvov. Aktivizoval sa bohatý duchovný potenciál Rusínov, aby sa povzniesol duch národa. Obnovili sa faktory rusínskej identifikácie, utvorené v priebehu minulých storočí ako rodná reč Rusínov, ľudová kultúra, literatúra začiatkov rusínskeho obrodzenia z čias A. Duchnoviča a náboženstvo východného obradu.

Následne a zákonite vznikol Spolok rusínskych spisovateľov Slovenska ako nezávislá a samostatná organizácia rusínskych spisovateľov bez ohľadu na ich politickú, umeleckú i národnú príslušnosť. Ako nezávislý právny subjekt vzala si do vienka rozvoj duchovných a umeleckých hodnôt Rusínov. V tom zmysle sa snaží vytvárať prijateľné podmienky pre slobodu slova a tvorby pre svojich členov, ochraňovať ich záujmy vo vzťahu k štátnym inštitúciám a v spolupráci s inými organizáciami. Podporuje mladých začínajúcich autorov, ktorí vstupujú do literatúry.

Nie každej generácii Rusínov v minulosti sa naskytla možnosť, akú malo naše pokolenie, prekračovať prah nielen storočia, ale aj tisícročia vďaka čomu sa súčasné obrodzenie Rusínov vlialo do rozvojového procesu na Slovensku po vstupe do celoeurópskeho hnutia za demokraciu a slobodu. V tejto situácii sa u mnohých rusínskych aktivistov vynára otázka, či sme v tomto rušnom období urobili všetko, čo od nás žiadala táto historická doba. Uvedomujeme si, že od roku 1989 sa podarilo urobiť pre obrodzenie Rusínov veľa, ale ani zďaleka sme nedosiahli optimálne možné. Brzdí nás často až prízemný prakticismus alebo aj neschopnosť vidieť za horizont súčasnosti, nastoľovať riešenie nosných bytostných problémov, akými sú otázky rozvoja rusínskych škôl ap. Príčiny sú tak objektívne, ako aj subjektívne a len sčasti sa týkajú literárnej oblasti. Napriek tomu SRSS ich riešenie podporuje najmä z hľadiska perspektívy rozvoja rusínskej literatúry a kultúry.

Síce bez zveličovania je možné konštatovať, že v rusínskych organizáciách sú obetaví, oddaní a rozhladení pracovníci, ale doteraz sa im nepodarilo vytvoriť akčný tím pre efektívny postup rusínskych organizácií v smere realizácie tvorivých organizačných aktivít, ktoré by zavřšili ich spoločný postup. V tom smere SRSS a ZIRS sú určitou výnimkou, lebo v spolupráci svojich členov nachádzajú porozumenie pre spoločné ciele všetkých rusínskych organizácií. Práve oni sú pevnou intelektuálnou, názorovou i kreatívnou oporou rusínskych literárnych a kultúrnych snáh. Mená staršej i strednej generácie poznáme z ich doterajších knižných publikácií aj z rusínskej periodickej tlače. Spolu s nimi sa už výrazne prejavili aj reprezentanti mladej generácie. Vďaka sústredenému úsiliu všetkých sa za posledné roky podarilo vydať tri ročníky Rusínskeho literárneho almanachu a niekoľko knižných publikácií, ktoré boli jednak predmetom živých diskusií, jednak boli prezentované na spomínanom literárnom seminári. Rusínska tlač aj SRo o tom priebežne informovali už v čase prípravy literárneho seminára.

Tak v prednáškach ako aj v diskusiách na seminári sa prejavili predstavitelia všetkých generácií práve vďaka tematickej rozmanitosti referátov, autori ktorých sa

zamerali na rôzne druhy a žánre literárnej tvorby a folklóru. Veľkým spestrením seminára bolo vyhlásenie výsledkov literárnej súťaže, ktorá každoročne prináša zaujímavé literárne výsledky od známych už autorov aj od mladých. Tak vo vlastnej tvorbe, ako aj v prekladoch zo slovenskej a iných literatúr. Ukazuje sa, že literárne semináre sa postupne stávajú dôležitým faktorom, ktorý potenciálne iniciuje tvorivé sily rusínskej literatúry.

Na seminári boli prezentované dve nové publikácie SRSS: Rusínsky literárny almanach na rok 2005 a Obrodienie Rusínov. Obe tieto knihy prinášajú príjemné novinky ba aj určité prekvapenia. V obsahu RLA na rok 2005 figuruje 18 autorov, vystupujúcich v rôznych častiach textov. Na analýze literárnych textov rusínskych spisovateľov 19. storočia aj historickej povesti štúrovca Nosáka-Nezabudova J. Paňko prezentuje ich názory na historickú minulosť Rusínov, o ktorých už kráľovský notár Anonym v 12. storočí spomína ako Rusíni zápasili o svoju slobodu. Poukazuje na to, ako rusínski spisovatelia vytvárali tradíciu pestovať historickú pamäť Rusínov, ktorí podobne iným susedným národom, majú svoju históriu, hrdinskú minulosť aj svoje vlastenecké vedomie.

Veľmi zaujímavú časť almanachu predstavujú preklady do rusínčiny zo slovenčiny, ruštiny a češtiny viacerých autorov. Prekladatelia využili bohatý potenciál lexiky rusínskeho jazyka kodifikovaného na Slovensku. Osobitne treba poukázať na úspešný prístup k prekladom výberu z básní M. Rúfusa a z prózy D. Heviera, o ktorý sa pokúsili dve absolventky Prešovskej univerzity (A. Blychová skončila štúdium rusinistiky, Lenka Harviľáková rusistiky). Obe v plnej miere zvládli úlohy odborného prekladu básnických a prozaických textov dvoch súčasných slovenských autorov. Tak na úrovni využitia rozmanitej slovníkovej zásoby rusínskeho jazyka, ako aj v aplikácii jeho gramatického systému.

S novými príspevkami sa prezentovali aj rusínski básnici, ktorí efektne aj efektívne využívajú svoj rodný jazyk pre výstižné vyjadrenie myšlienky, ako aj pre originálny básnický výraz. Čitatelia RLA nájdu v tejto poézii hlboký umelecký zážitok a tým sa presvedčia, že rusínsky jazyk je vhodný aj pre tvorbu kvalitnej poézie. Presvedčujú o tom takí autori ako Š. Suchý alebo M. Kseňák, ktorí z bohatej slovníkovej zásoby rusínskeho jazyka vedia vydolovať najvýraznejšie frazeologizmy alebo lexikalizované metafory. Pre dosiahnutie estetického efektu básne parafrázujú ľudový jazyk, menia ho a tým vytvárajú metaforické alebo asociačné spojenia, čím sa im darí sémanticky aj emocionálne obohatiť básnický výraz. To zaiste potvrdzuje ich umeleckú nadanosť a schopnosť tvoriť estetické hodnoty.

Druhá kniha prezentovaná na LS (Obrodienie Rusínov) pozostáva z dvoch častí. V prvej časti sa autori sústreďujú na literárne historické a kultúrne dedičstvo Rusínov v retrospektívnom pohľade. V druhej časti sa venujú analýze a hodnoteniu tvorby súčasných autorov, ktorých zaraďujú medzi profesionálnych tvorcov rusínskej literatúry a kultúry na Slovensku. Ich tvorbe venujú patričnú a zaslúženú pozornosť. V úvodnom slove píše: „My, ako autori ponúknutej monografie, sme sa pokúsili pozrieť na našu neďalekú minulosť kriticky aj reálne. Nezabúdame na to, čo nás v minulosti brzdilo a čo ešte aj teraz nám nedovoľuje rozhodnejšie vykročiť do budúcnosti. Ale uvedomujeme si aj to, vďaka čomu sme sa zbavili neistoty a odvážne sme sa pustili do formovania nových možností. Náš pluh rozhodne zdoláva starý úhor. Avšak čas od času natrafí, ako sa bol básnik vyjadril, na veľký a ťažký kameň, ktorý nie je možné ani obísť, ani ho vyvaliť silou. Stojíme pred nim v zamyslení, ako ďalej?!“

Pokus o odpoveď na uvedenú kvázi dilemu navádzajú pasáže knihy o rusínskych buditel'och 19. storočia, tradície ktorých sa obnovujú v tvorbe a činnosti

súčasných rusínskych spisovateľov, kritikov, historikov a ďalších dejateľov v oblasti kultúry. Autori knihy poukazujú na faktory národnej identifikácie Rusínov, ktoré aj v súčasnej modernej dobe sú aktivizujúce. Z tej premisy vychádzajú aj v článku o rusínskej literatúre po roku 1989. Podľa nich súčasné pokračovanie obrodenia a rozvoja rusínstva vyvrela z minulých dejov v histórii Rusínov. Autori tiež upozorňujú, že okrem naznačených problémov existuje aj jazyková oblasť, ktorá si vyžaduje osobitný prístup odborníkov, rozpracovanosť na vedeckej úrovni a s patričným konsenzom, aby tento problém nebrzdil celkový vývin rusínstva. Podľa autorov knihy to znamená, že na riešenie lingvistických problémov rusínskeho jazyka treba zjednotiť všetky tvorivé sily rusínskych jazykovedcov, aby sa tieto aktuálne problémy vyriešili koncepčne a efektívne.

Autori knihy ponúkajú podrobný rozbor tvorby súčasných rusínskych autorov, ktorý môže byť podnetom pri hľadaní východiska do budúcnosti. Ich tvorba potvrdzuje, že rusínske ľudové tradície sú nielen prospešné pre súčasný vývin rusínskej pospolitosti, ale že sú pre ňu priam životodárne. Pravdivá ľudová múdrosť totiž hovorí, že len ten strom, ktorý má hlboko do zeme zapustené korene, nemôže vyvaliť nijaká búrka. A rusínsky národ v priebehu celých svojich dejín prekonal viacej takých búrok, ohlasy ktorých dnes počuť už len na „okraji lesa“.

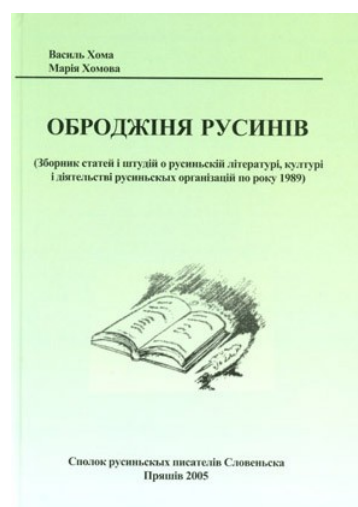
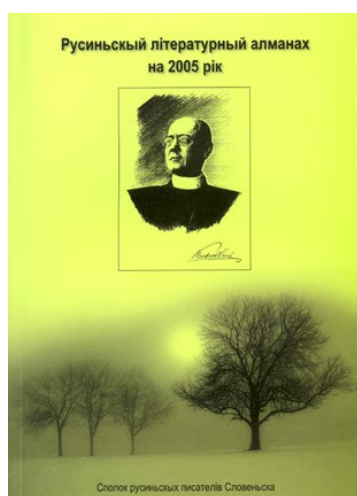
Autori knihy upozorňujú, že aj v poriadnej práci sa dakedy „skriví klinec“, ako prízvukuje básnik. Ale ani „skrivený klinec“ nemôže a nesmie deformovať historicky sformované svedomie národa. Výsledky literárnych snáh súčasných rusínskych spisovateľov, básnikov, kritikov, historikov ako aj dejateľov celej kultúrnej oblasti (napr. DAD!) potvrdzujú, že ich umelecké a teoretické snahy dosahujú celkovú úroveň podobných oblastí na Slovensku. Autori knihy prízvukujú, že tieto úspechy si zasluhujú pozornosť celej rusínskej kultúrnej verejnosti. V svojich názoroch autori knihy *Obrodzenie Rusínov* sa opierajú o širšie filologické východiská, o fakty z historického rozvoja rusínskej literatúry a kultúry v súvisi s objemným duchovným rozvojom Rusínov od minulosti do súčasnosti.

Bratislava, február 2006

M. Tarčová-D.

Rusínsky literárny almanach

Obrodzenie Rusínov

Knihy je možné si objednať na adresách:
 Doc. PhDr. Vasil' Choma, CSc.
 Olivová 13, 831 01 Bratislava

Doc. PhDr. Juraj Paňko, CSc.
 Levočská 91, 080 01 Prešov